

UO'K: 37.013.42.37.018

KORXONALARDA SOG'LOM MEHNAT MUHITINI YARATISHDA KASABA UYUSHMALARINING IQTISODIY AHAMIYATI

Yuldasheva Diyora

Farg'ona davlat universiteti katta o'qituvchi

ORCID ID 0009-0006-3525-5582

diyora.30031991@mail.ru

998 94 654 8008

Annotatsiya. Mazkur maqolada korxonalarda sog'lom mehnat muhitini yaratishda kasaba uyushmalarining iqtisodiy ahamiyati tahlil qilinadi. Xodimlar salomatligini muhofaza qilish, mehnat xavfsizligini ta'minlash va qulay ish sharoitlarini yaratishning korxonada samaradorligiga ta'siri yoritiladi. Shuningdek, sog'lom mehnat muhitining mehnat unumdorligini oshirish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish hamda korxonaning iqtisodiy barqarorligini mustahkamlashdagi o'rni ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: kasaba uyushmasi, mehnat muhiti, iqtisodiy samaradorlik, mehnat unumdorligi, mehnat xavfsizligi, xodimlar salomatligi, ijtimoiy sheriklik, inson kapitali.

РОЛЬ ПРОФСОЮЗОВ В СОЗДАНИИ ЗДОРОВОЙ ТРУДОВОЙ СРЕДЫ И ИХ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ

Аннотация. В данной статье рассматривается экономическое значение профсоюзов в создании здоровой трудовой среды на предприятиях. Анализируются вопросы охраны здоровья работников, обеспечения безопасности труда и повышения эффективности деятельности предприятий.

Ключевые слова: профсоюз, трудовая среда, экономическая эффективность, производительность труда, безопасность труда, здоровье работников, социальное партнёрство.

THE ECONOMIC IMPORTANCE OF TRADE UNIONS IN CREATING A HEALTHY WORKING ENVIRONMENT

Abstract. This article examines the economic importance of trade unions in creating a healthy working environment in enterprises. Issues related to occupational safety, employee health protection, and increasing enterprise efficiency are analyzed.

Key words: trade union, working environment, economic efficiency, labor productivity, occupational safety, employee health, social partnership.

KIRISH

Bugungi kunda korxonalarning raqobatbardoshligini ta'minlashda inson kapitalidan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xodimlarning

sogʻlom va xavfsiz mehnat qilishi ishlab chiqarish samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan biridir. Shu sababli mehnatni muhofaza qilish, xodimlar salomatligini saqlash va qulay mehnat sharoitlarini yaratish masalalari iqtisodiy rivojlanishning muhim yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi.

Korxonalarda sogʻlom mehnat muhitini shakllantirishda kasaba uyushmalari alohida oʻrin egallaydi. Ular xodimlarning mehnat huquqlarini himoya qilish, xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratishga koʻmaklashish hamda ish beruvchi va xodim oʻrtasida ijtimoiy sheriklikni rivojlantirish orqali korxonalar faoliyatining barqarorligini taʼminlashga xizmat qiladi. Shu bois kasaba uyushmalarining iqtisodiy ahamiyatini oʻrganish dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi.

METODOLOGIYA

Korxonalarda sogʻlom mehnat muhiti xodimlarning jismoniy va ruhiy salomatligini saqlashga qaratilgan sharoitlar majmuasidir. Bunday muhitning mavjudligi ish jarayonining uzluksizligini taʼminlaydi, mehnat unumdorligini oshiradi va korxonaning iqtisodiy natijalariga ijobiy taʼsir koʻrsatadi. Mehnat sharoitlarining talab darajasida tashkil etilishi xodimlarning ishga boʻlgan qiziqishini kuchaytiradi hamda ularning kasbiy faoliyatidan qoniqish darajasini oshiradi.

Kasaba uyushmalari mehnatni muhofaza qilish sohasida jamoatchilik nazoratini amalga oshiruvchi muhim institutlardan biri hisoblanadi. Ular korxonalarda mehnat xavfsizligi qoidalariga rioya etilishi, sanitariya-gigiyena talablarining bajarilishi va xodimlarning qonuniy manfaatlarini himoya qilinishini nazorat qiladi. Bu esa ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasbiy kasalliklarning kamayishiga xizmat qiladi.

Mehnat xavfsizligiga qaratilgan chora-tadbirlar iqtisodiy jihatdan ham muhim samara beradi. Ishlab chiqarish jarayonida yuz beradigan baxtsiz hodisalar korxonalar uchun qoʻshimcha xarajatlarni keltirib chiqaradi. Xodimlarning vaqtinchalik mehnatga layoqatsizligi, davolanish xarajatlari va ishlab chiqarishdagi uzilishlar korxonaning moliyaviy natijalariga salbiy taʼsir koʻrsatadi. Kasaba uyushmalari tomonidan amalga oshiriladigan profilaktik tadbirlar esa bunday holatlarning oldini olishga yordam beradi.

Iqtisodiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sog'lom mehnat muhiti yaratilgan korxonalarda mehnat unumdorligi yuqori bo'ladi. Xodimlarning ishga kechikishi va sababsiz ish qoldirish holatlari kamayadi. Natijada ishlab chiqarish hajmi ortadi va korxonaning daromadlilik darajasi oshadi. Shu jihatdan sog'lom mehnat muhitiga yo'naltirilgan xarajatlarni investitsiya sifatida baholash mumkin.

Kasaba uyushmalari xodimlarning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish orqali ham korxonalar rivojiga hissa qo'shadi. Turli sog'lomlashtirish dasturlari, dam olish tadbirlari, tibbiy ko'riklar va moddiy qo'llab-quvvatlash choralari xodimlarning mehnat faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu esa korxonalarda barqaror mehnat jamoasini shakllantirish imkonini beradi.

Shuningdek, kasaba uyushmalari va ish beruvchilar o'rtasidagi hamkorlik asosida tuziladigan jamoa shartnomalari xodimlar manfaatlarini himoya qilish bilan birga, korxonalar faoliyatining samarali tashkil etilishiga ham xizmat qiladi. Bunday hamkorlik mehnat nizolarining kamayishiga, o'zaro ishonch muhitining shakllanishiga va iqtisodiy barqarorlikning mustahkamlanishiga olib keladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari korxonalarda sog'lom mehnat muhitini shakllantirishda kasaba uyushmalarining iqtisodiy ahamiyati yuqori ekanligini ko'rsatdi. Tahlillar shuni tasdiqladiki, xodimlarning mehnat sharoitlarini yaxshilash, mehnat xavfsizligini ta'minlash hamda ijtimoiy himoya mexanizmlarini kuchaytirishda kasaba uyushmalari faol ishtirok etadigan korxonalarda ishlab chiqarish samaradorligi va mehnat unumdorligi nisbatan yuqori bo'ladi.

O'rganilgan manbalar va amaliy tajribalar asosida aniqlanishicha, mehnat muhofazasi bo'yicha muntazam nazorat olib boriladigan korxonalarda ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar soni kamayadi. Bu esa korxonalar uchun qo'shimcha iqtisodiy xarajatlarning oldini oladi. Xususan, jarohatlanishlar, vaqtinchalik mehnatga layoqatsizlik va kasb kasalliklari bilan bog'liq xarajatlarning qisqarishi korxonalar rentabelligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot davomida sog'lom mehnat muhiti va xodimlarning mehnatdan qoniqish darajasi o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjudligi aniqlandi. Kasaba uyushmalari tomonidan tashkil etilgan ijtimoiy qo'llab-quvvatlash dasturlari,

sog'lomlashtirish tadbirlari, moddiy rag'batlantirish mexanizmlari hamda mehnat sharoitlarini yaxshilash bo'yicha takliflar xodimlarning korxonaga sodiqligini oshiradi. Natijada kadrlar almashinuvi darajasi pasayadi, yangi xodimlarni yollash va tayyorlash xarajatlari kamayadi.

Muhokama natijalari kasaba uyushmalarining iqtisodiy vazifalari faqat xodimlar manfaatlarini himoya qilish bilan cheklanmasligini ko'rsatdi. Ular korxonada va xodimlar o'rtasida ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirish orqali mehnat nizolarining oldini olishga xizmat qiladi. Mehnat nizolari sonining kamayishi ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi hamda korxonaning iqtisodiy barqarorligini mustahkamlaydi.

Shuningdek, kasaba uyushmalari ishtirokida tuziladigan jamoa shartnomalari mehnat munosabatlarini huquqiy jihatdan tartibga solishga yordam beradi. Bu esa xodimlarning huquq va manfaatlarini himoya qilish bilan birga, ish beruvchining ham iqtisodiy manfaatlarini muvozanatlashtirish imkonini yaratadi. Jamoa shartnomalarida belgilangan mehnatni muhofaza qilish, sog'liqni saqlash va ijtimoiy kafolatlar korxonada barqaror mehnat muhitini shakllantiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalar, jumladan mehnat xavfsizligi, xodimlar salomatligi va ijtimoiy himoyaga sarflanadigan mablag'lar uzoq muddatda korxonaning iqtisodiy samaradorligini oshiradi. Ushbu jarayonda kasaba uyushmalari mehnat bozori subyektlari o'rtasidagi muvozanatni ta'minlovchi muhim institut sifatida namoyon bo'ladi.

XULOSA

Korxonalarda sog'lom mehnat muhitini yaratish iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Xodimlar salomatligini muhofaza qilish, xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish va ijtimoiy himoyani kuchaytirish mehnat unumdorligining ortishiga xizmat qiladi.

Mazkur jarayonda kasaba uyushmalari muhim o'rin tutib, mehnat xavfsizligini ta'minlash, xodimlar manfaatlarini himoya qilish va ijtimoiy sheriklikni rivojlantirish orqali korxonalarining iqtisodiy barqarorligiga sezilarli hissa qo'shadi. Shu sababli kasaba uyushmalari faoliyatini takomillashtirish va ularning mehnat

munosabatlaridagi rolini kuchaytirish bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuni.
- 3 O'zbekiston Kasaba uyushmalari Federatsiyasi faoliyatiga oid me'yoriy hujjatlar. – Toshkent, 2024.
- 4 Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022.
- 5 International Labour Organization. Occupational Safety and Health Report. – Geneva, 2024.